

Hlavní město světa

Město – svobodné město – bylo místem, kde mohl být člověk skutečným člověkem. Římané to považovali za samozřejmost. Mít *civitas*, občanství, znamenalo být civilizovaným člověkem. Bez tohoto rámce, který poskytovalo pouze nezávislé město, neměl život žádnou cenu. Občan znamenalo být druhem ostatních občanů, sdílet s nimi radosti i strasti, ambice i obavy, slavnosti, volby i vojenská cvičení. Tak jako svatyně ožívá přítomností boha, i město jakožto sídlo bylo považováno za posvátné díky životu komunity, jíž poskytovalo přístřeší. Město bylo posvátnou záležitostí. Jeho vzhled poskytoval svědectví o odkazu předků, jenž učinil obyvatele města takovými, jakými byli. Umožňoval poznat ducha státu.

Když cizí mocnosti poprvé vstoupily do kontaktu s Římem, bylo pro ně tvrzení, že vzhled města vypovídá mnohé o jeho obyvatelích, zdrojem útěchy. Ve srovnání s krásnými městy řeckého světa byl Řím zaostalým a zchátralým místem. Makedonští dvořané se povýšeně smáli, kdykoli slyšeli někoho Řím popisovat.⁷ Příliš jim to však nepomohlo. I potom, co se svět před římskou republikou plazil, nezabavil se Řím jistého nádechu provinčnosti. Křečovitě pokusy o povznesení města měly jen malý účinek. I samotní Římané, kteří se postupně seznamovali s harmonickými, dobře vyprojektovanými městy Řeků, občas pociťovali rozpaky. „Když Kapuánci srovnávají Řím – i s jeho pahorky a hlubokými údolními, podkrovními patry balancujícími nad ulicemi, zoufalými silnicemi a stísněnými zapadlými uličkami – se svým vlastním městem Kapuou, elegantně rozprostřeným v příhodné rovině, vysmívají se nám a dívají se na nás skrz prsty.“⁸ Přesto přese všechno byl však Řím svobodným městem a Kapua nikoli.

A žádný Říman na to přirozeně nezapomínal. Někdy si možná nad stavem svého města zanařikal, ale nikdy na Řím nepřestával být hrdý. Přišlo mu samozřejmé, že Římu, pánu světa, bylo bohy požehnáno, a město tak bylo předurčeno k nadvládě nad ostatními. Učenci poukazovali na to, město díky své poloze je uchráněno před extrémním horkem, které otupuje ducha, a zimou, jež zmrazuje mozek. Bylo tudíž prostým geografickým faktem, že „římský národ má uprostřed prostoru celého zemského okrsku a uprostřed všech zemí hranice správné“.⁹ Ale mírné klima nebylo jedinou výhodou, kterou bohové promyšleně poskytli římskému lidu. V Římě byly kopce, které se daly snadno bránit, řeka, jež umožňovala přístup k moři, prameny a svěží vzduch, díky nimž bylo v údolích zdravé prostředí. Čteme-li pochvalná slova římských autorů na adresu jejich města¹⁰, nenapadlo by nás, že myšlenka postavit město na sedmi pahorcích byla v rozporu se zásadami, podle nichž Římané svá města zakládali. Nedožvíme se navíc ani to, že Tibera se často rozvodňovala a že římská údolí byla zamořena malárií.¹¹ Římané cítili ke svému městu onen typ lásky, který v nepřehlédnutelných chybách vidí jen a jen přednosti.

Idealizovaný pohled na Řím soustavně zastiňoval ohavnou realitu. Řím tak připomínal matoucí kombinaci paradoxů s velkolepostí, kde nic nebylo přesně takové, jakým se to být zdálo. Navzdory veškeré „nádhře, kouři [a] hluku“¹² svého města se Římané nepřestávali vracet ve své fantazii k oblíbené představě prapůvodní idyly, která měla kdysi údajně existovat na březích Tibery. Tak jak se Řím pod vlivem trvalé expanze nadýmal i bortil, bylo možné – tu nezřetelně, tu zcela jasně – zahlédnout, jak z přečpané moderní metropole trčí holé kosti starého městského státu. Vzpomínky na minulost byly v Římě pečlivě sřeženy. Byla zde patrná věčná snaha o kompromis mezi přítomností a minulostí, mezi ustavičným pohybem a úctou k tradicím, mezi praktičností a oddaností mýtům. Čím přeplněnější a zkaženější město bylo, tím více toužili Římané po jistotě, že Řím pořád zůstává tím starým Římem.

A tak kouř z obětí určených bohům stoupal i nadále nad sedm pahorků, tak jako tomu bylo v dobách dávno minulých, kdy stromy „všeho druhu zcela pokrývaly jeden z pahorků, Aventin“.¹³ Lesy z Říma již dávno zmizely. A jestliže v Římě stále mířil k nebesům dým z oltářů, pak jeho dalším zdrojem byly též nesčetné krby, pece a řemeslnické dílny. Dlouho před tím, než poutník vůbec Řím spatřil, upozorňoval jej vzdálený mlžný hnědý opar na to, že se k tomuto velkému městu blíží. Smog však nebyl jediným znamením. Okolní města se slavnými jmény, rivalové římské republiky v archaické minulosti, byla nyní opuštěná; scvrkla se do podoby několika osamocených hostinců a vyprázdnila vlivem gravitační síly Říma.

Pokračoval-li však poutník v cestě, zjistil, že cesta je lemována novějšími osadami. Řím totiž již nebyl schopen ubytovat narůstající populaci a začínal prskat ve švech. Podél hlavních přírodních cest se proto rozprostírala městečka z chatrčí. Svůj příbytek zde nacházeli také mrtví. Nekropole, jež se táhly při slavné Appiově silnici směrem k pobřeží a na jih, byly známé kvůli lupičům a laciným prostitutkám. Když se poutník blížil k branám Říma, mohl si povšimnout, že zápach města zjemňuje vůně myrhy a kasie, parfémů mrtvých, které k němu přinášel lehký větřík směrem od některé cypřišemi zastíněné hrobky. Takovéto chvíle, kdy člověk cítil, že je spjat s minulostí, bývaly v Římě běžné. Klid hřbitova poskytoval však zároveň úkryt násilí a prostituci a ani ta nejposvátnější a nejvíce nadčasová místa se nevyhnula zohyzďování. Na hrobky byly sice umísťovány zákazy volební agitace, nicméně graffiti se na nich i přesto objevovala. V Římě, sídle republiky, se politika podobala nakažlivé chorobě. Pouze v dobytých městech byly volby nedůležitou událostí. Řím, který v jiných společnostech neutralizoval politický život, byl hlavním světovým jevištěm, pokud šlo o ambice a sny.

Ale ani hrobky poničené nápisy nedokázaly připravit poutníka na zmatek za městskými branami. Římské ulice nikdy nikdo neprojektoval. K tomu by bylo třeba nějakého despoty se zájmem o architektonický rozvoj města. Římští úředníci však jen zřídka bývají ve svých funkcích déle než rok. Následkem toho rostlo město chaoticky, pod vlivem nekontrolovatelných impulsů a potřeb. Stačilo se vzdálit od některé ze dvou hlavních dopravních tepen města – těmi byly *via Sacra* a *via Nova* – a návštěvník se brzy ocitl v zoufalé dopravní zácpě. „Uříčený podnikatel spěchá na stavbu s mezky a nosiči, jeřáb zdvihá hned balvan, hned zas ohromný trám, smutné pohřby prodírají se mohutnými povozy, zde přechá vzteklý pes, tu zase zablácený vepř.“¹⁴ Poutníkovi lapenému do tohoto víru hrozilo, že se v něm snad nakonec ztratí.